

тұрғындарының бай, мәдениетті өмірін, тіпті сәнді киім киістерін көргенде, өз өмірлерінен, кеңестік саясаттан түнілгендерін де байқатады.

1944 жылдың 1-10 желтоқсанында жазған бір жазбасында С.Ысқақов өзінің взвод командирі 1902 жылы туған мордовалық шал, Карело-Фин компаниясының 1939 жылғы қатысушысы Матренин екендігін көрсетеді. Осы тұста Сталин бұйрығын оқып-үйреніп жатқандарын да келтіреді. Біз бұларды тарихи дерек болғандықтан қаперге алдық. Осы 1944 жылдың 30 желтоқсанында немістердің қорғанысын бұзып, оларды Шығыс Пруссиядан қуу мақсаты кезделеді. *«1944 жылдың 31 желтоқсаны және 1945 жылдың 1 қаңтары» деп белгілеген жазбасында «1945-ші Жаңа жыл келді. Біздің социалистік Отанның жасауды жеңетін жылы. Солдаттар мен офицерлер көз ілмеді, бәрі әлдеқандай өзгерісті күтті. Даңқны 1944 жылдың соңғы минутында түрлі-түсті ракеталармен салот атып, майдан Жаңа 1945 жылды қарсы алды. Жау алыста емес еді. Екі сағаттан кейін фрицтер де Жаңа жылды қарсы алды. Сағат түнгі торште өлі тылшынық орнады. Жаңа жылды қарсы алу аяқталды. 2 қаңтар күні немістер интензивті түрде алысқа ататын қарумен оқ атты» деп жазынты. Майдан даласы көз алдыға келеді. Күнделік іші толы қан майдан, ішінде жүргендеймін, көз алмай оқын отырмын.*

1945 жылдың 3-4 қаңтарында немістер күшейе түседі, бұлар орналасқан ауданға шабуыл жасайды. Осы кезде машинадағы полктың трактор слесары (дәнекерлеушісі) жан тапсырады. Сатар сарбаз: «Өте жақсы маман, жолдас еді. Өзі қартаң еді. Отбасы қалды» деп өкініш білдіреді. Осындай жағдайлар кезінде жауынгер жас Сатар ауылдан хат алады, уақыт болмағандықтан, жауап жаза алмайды. Өйткені, кезекті операцияға дайындалып жатады. Аймаққа бағдар жасау үшін, қарсыластың қорғанысын бақылау үшін бұлардың полкына екі ұшқыш келеді. Блиндажда солармен әңгімелеседі. Осылайша солармен аймақты бағдарлап, шарттасып алмаса, жау деп өздерін бомбалап коюы да мүмкін екен. Өйткені, әуеден аймақты анықтау қиын екен.

1945 жылдың сәуірінен әрі үзбей жазып отырады. «1945 жыл 9 сәуір» деп басталады. Бұдан жоғарыда бір азат жол бар, осы азат жол күнделіктің басы бұл беттер емес екенін

толық дәлелдейді. Ал, әлгі азат жолда: «Город Кенигсберг не преступной крепость – горить во всю. Этот дым, наступающий вид Кенигсберга вспоминает мне, Сталинградские дни, когда фрицы были в Сталинграде» деп жазылған. Мен үзіндіні әдейі, аудармай беріп отырмын. Сатар сарбаздың жазуы қандай әсем екені, сөйлем құрудағы сауаттылығы, орыс тіліне жүйріктігі былай тұрсын, соғыс кейпін жаньмен сезінген суреткерлігін айтсаңызшы?! Демек, деректер С. Ысқақовтың Сталинград майданында болғанын дәйектейді.

Бір қызығы, күнделік жазылған жалпы дәптердің баспа қойған бет сандары бар екен. Жоғалған беттерді соған қарап ажыратуға болады. 1945 жылдың 16 қаңтарында полкты оң флангіге лақтырғанын, лейтенант Шишкомен бірге Шығыс Пруссияда тәулік бойы фашистерге қарсыласып ұрыс жүргізіп жатқандарын, подполковник Кимнің жау әскер полкін қолдап келе жатқандарын баяндайды. *«Ким шынында нағыз батыр, бұндай командирді көргенім жоқ» деп таңырқайды. «Түні бойы фрицтер басып алған I-ші траншеяда отырдық. Өте суық. Ештеңе істей алмайсың. Бұйрық солай» деп жзады. Пруссияда неміс траншеясы қасында жесеп пунктите (ОП) отырады. Сұмдық боран. Қарсыластары алыстай бастайды. Полк қар үстіне түнеп шығады. «Қар астында жатқанда жесеп соқпайды, жылы» дегенін қайтерсің.*

Күнделік иесінің баяндауынша, келесі күні он флангіден немістер қарсы шабуылға шығады. Бұлардың бөлімшесі оқ жаудырып, жау шабуылын тойтарады. Жаяу әскер селдіреп қалады. Шабуыл жалғаса береді. Енді батысқа бет алады. «Немістердің, біздікілердің өліктері жатыр. Сұмдық картина!» деп жүрегі езіле жазады. Осы сәттер туралы былай дейді: «Мен қашан тамақ ішіп, ұйықтағанымды ұмыттым. Зеңбіректе отырмын, керең сияқтымын. Володканың даусын эзер естідім. Ол «Я умру, я умру...» деген әнді айтып жатыр...». Осылай Пруссияда ұрыс салумен келе жатқан әскер қаланың бір сықаған байлыққа толы үлкен сарайының жертелесіне қашып тығылған автоматшы фрицтерді он снаряд жіберіп, талқандайды. Полк соғыс әрекеттерін жүргізіп, күні-түні жүріп келе жатады. Жол жиегінде қираған техника, өліктер. Кенигсбергке беттеп бара жатады. Инстенбург қаласын да жаудан азат етеді. «Қалада ешкім жоқ. Бір шал ғана қалған екен...» дейді. Осы күні жау артиллериясы

оқ жаудырып, снаряд бес жарылып, Сатар жаралы қаруластары мерт болады. деген бірде-бір тұрғын жетеді. Бір иесіз үйге кіріп, әрі оңтүстікке бет алады. К бара жатқан пруссақтарды Күнделік иесі пруссақтар киінетіндігіне назар салады.

Сарбаз күнделігінің полк әскерлері Кенигсберг батысына қарай жылжытықсырған жауынгер жақсы. Жау қарсылығын ылғалды». Бір қызығы, а жолда кездескен сиыр алып жеп, еттерін шұңқы екен. Өйткені, олардың мұрсаты жоқ екені түсі жауынгер күнделігінің Гриша Оксыленко да бірге жүрген досының табанына бөрене қойма бір саусағынан айрылған жазады.

Баяншының айтуынша авиация жақсы әрекет ет соғыс болады. Немістер де Жаяу әскер, артиллерия күшімен жауды алады. Біра қырылады. Осындай бір ж тыныстаған бір сәттерді е ішіндеміз. Шалаш, пеш ж снаряд жауғанда шалаш ка

1945 жылдың 13 жазбасында жаңа команд Спесипцевты таныстырад дамылдаған кезде, екі жүз алатындарын да жасырма та жазады. Күнделіктің *«Қорғанысқа қоштiк. Е екеумiз жасқсы блиндаже күшейедi. Бұл көп нәрсе Қыс суық емес, қар жұқа. Осындай жаздайда, бәр сүргiң келедi, өлiр сүргiң айналасында колецкеде ұмытады. Мүмкiн, өлiр адам осылай боланағын басында қилдайды. Мен адам айналасында жүрген Әр солдат соғысқа ба өлiрдi армандайды» деп ж жас. Досының өлiмiн, а «Ол менiң алдымда жат*